

Богдан ГРИНЮКА,

кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник науково-дослідного
відділу Комунального закладу Львівської обласної ради
«Адміністрації історико-культурного заповідника
«Давній Пліснеськ»

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МЕДИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СЕЛА КОЦЮБИНЦІ (XIX – ПОЧАТОК XXI ст.)

У статті висвітлено процес становлення та розвитку медичної інфраструктури села Коцюбинці впродовж XIX до початку XXI ст. Проаналізовано особливості медичного обслуговування населення у період відсутності професійних лікарів та діяльність повитух. Розглянуто відкриття фельдшерсько-акушерського пункту, амбулаторії, аптечного та ветеринарного пунктів, а також діяльність медичних працівників, які працювали в селі.

Ключові слова: Коцюбинці, медицина, аптека, ветеринарія, амбулаторія.

Дослідження історії розвитку медичного забезпечення сільських населених пунктів є важливим напрямком історико-краєзнавчих студій на локальному рівні. Актуальність теми зумовлена необхідністю вивчення становлення медичних установ у с. Коцюбинці Чортківського р-ну Тернопільської обл., де тривалий час медична допомога базувалася на народній медицині від XIX до початку XXI ст. Вивчення цього питання дає змогу відтворити особливості розвитку сільської медицини та зберегти історичну пам'ять про людей, які працювали у сфері охорони здоров'я.

У другій половині XIX ст. в с. Коцюбинці та навколишніх присілках не було професійних лікарів. Однак, в кожному селі були бабки-повитухи, які приймали пологи. При важких захворюваннях місцеві мешканці змушені були їхати до лікаря, як пи-

сав Богдан Лепкий, до міста Копичинці («лікар Месіта»), Хоростків («лікар Гладій»), Чортків, Пробіжна чи Гусятин [17, с. 22]. Станом на 1 січня 1915 р. в селі й далі не було професійного лікаря [15, арк. 112 зв.]. Люди лікувалися народною медициною, відвідували місцевих цілителів.

У 30 – на початку 40-х рр. XX ст. при хворобі мешканці с. Коцюбинці й присілків їздили у с. Васильківці до лікаря-єврея на ім'я Дюня, який приїхав у село з м. Львова [1, арк. 17] або до міст Копичинці, Хоростків, Чортків чи Пробіжна. Окремо відзначимо, що в першій половині XX ст. відомою повитухою в с. Коцюбинці була Текля Лисак (мати Миколи Лисака і Ганни Душніцької), яка проживала на вул. Венгри [16, с. 147].

У 1940 р. в селі відкрили фельдшерсько-акушерський пункт (тепер двір сім'ї Дмитрів на вул. Нагаївщина), де працювала акушерка з території Дніпропетровщини на ім'я Варвара [16, с. 147]. Станом на 1944 р. заробітна плата фельдшера становила 525 крб. в місяць (в рік 6300 крб.), акушерки – 425 крб. (5100 крб.), санітарки – 310 крб. (3720 крб.) [7, арк. 8 зв.]. У 1953 р. фельдшером в селі працював Никифор Гоменюк (в місяць отримував 525 крб.), акушером – Віра Мусієнко (425 крб.) [8, арк. 11 зв.]. Наступного року в фельдшерсько-акушерському пункті працювали акушерка Анна Минайленко (425 крб.), санітарка Марія Буртник (310 крб.), а завідувачем медпункту була В. А. Плюгіна. В 1955 р. завідувачем вже працювала Ганна Михайлівна Шванк [9]. В 1956 р. на посаді санітарки працювала Є. М. Снігур (375 крб.) [11]. Упродовж 1959–1995 рр. фельдшером працювала Софія Іванівна Буртник (1937 р. н.) (фото 1) [16, с. 147]. У 70-і рр. XX ст. акушером був Кільчицький [11]. З 1983 р. до 2002 р. акушеркою працювала Ганна Іванівна Христинюк (23 вересня 1956 р. н.) [12, арк. 1].

У 1987 р. в с. Коцюбинці відкрили амбулаторію (фото 3). Її завідувачем призначили Софію Іванівну Буртник (до 1998 р.). Амбулаторія розмістилася в приміщенні колишнього будинку польських товариств та й досі там знаходиться. З 19 січня 1988 р. головним лікарем призначили терапевта Олександра Микола-

йовича Богуславського (23 серпня 1954 р. н.), а потім упродовж 1988–2005 рр. працювала Надія Василівна Богуславська (3 вересня 1958 р. н.). За весь час в амбулаторії працювали: Галина Йосипівна Ониськів (19 грудня 1964 р. н.; працювала до травня 2010 р.), Марія Іванівна Бздель (7 червня 1970 р. н.), Теодозій Степанович Михалків (1945 р. н.), Марія Михайлівна Михалків (1 лютого 1949 р. н.), Іванна Євгенівна Стречик (7 липня 1952 р. н.; упродовж 1966–2017 рр.), Михайло Володимирович Микита (початок 90-х рр. XX ст.), Галина Володимирівна Швидак (фото 2) (12 жовтня 1958 р. н.; з 1 грудня 1981 р. до листопада 2010 р.), Марія Василівна Цимбаліста (24 серпня 1957 р. н., 1987–2010 рр.), Ірина Олександрівна Богуславська (11 червня 1988 р. н., з жовтня 2014 р.), Ганна Данилівна Чіх (18 січня 1961 р. н., 1988–2010 рр.), Людмила Степанівна Сідор (19 липня 1977 р. н.; з 2 серпня 1999 р.), Андрій Ігорович Карпіш (24 травня 1978 р. н.; з 2001 р.), Зоряна Михайлівна Топольницька (24 березня 1980 р. н.; з 11 червня 2002 р.), Андрій Васильович Місяць (1 січня 1977 р. н.; упродовж 2005–2006 рр.), Ольга Іванівна Томчук (2 березня 1990 р. н.; з травня 2010 р.), Михайло Петрович Топольницький (26 жовтня 1976 р. н.; з 11 серпня 2010 р.), Марія Михайлівна Бочковська (26 березня 1990 р. н.; з 15 листопада 2010 р.), Ольга Іванівна Душніцька (27 травня 1985 р. н.; з 23 листопада 2010 р.) і Марія Володимирівна Климочко (8 вересня 1992 р. н.; з 8 вересня 2014 р.) [4–5].

Відзначимо, що чимало жителів і вихідців з с. Коцюбинці стали лікарями: Богдан Дмитрович Карпишин (13 березня 1930 р. н.), упродовж 60 років працював лікарем-терапевтом, з них 56 років в Гусятинській центральній районній лікарні; Роман Олексійович Захарків – хірург в Копичинецькій міській лікарні; Олександра Володимирівна Хабінець – завідувач Кривченської амбулаторії Борщівського району; Євген Романович Пожарнюк працює в Гусятинській центральній районній лікарні, а деякий час був головним лікарем державного «Санаторію «Збруч»; Надія Михайлівна Василюшин (Сурженко) – сімейний лікар в Черкаській області; Богдан Григорович Бойко – завідувач терапевтичного

відділу в смт. Гриців на Хмельниччині; Андрій Ігорович Янчик – лікар-стоматолог в м. Тернополі [16, с. 147].

У с. Коцюбинці на вул. Нагаївщина діяв також пологовий будинок, який знаходився у хаті Івана Лисака (тепер будинок Любомира Лисака). Його сім'ю виселили в Сибір, майно конфіскували, а будинок потім передали на потреби пологового будинку. Документально відомо, що в 1949 р. акушеркою в с. Коцюбинці і навколишніх селах була Олександра Шептало. Вона проживала на вул. Містечок в хаті Палагні Буртник [3, арк. 290]. Упродовж 1956–1957 рр. акушеркою працювала Марія Петрівна Прощук [10, арк. 3–4]. В 1958 р. у пологовому будинку працювала Осипа Вербна [13, арк. 4]. Там само знаходився аптечний пункт (фото 4). Після повернення сім'ї Лисак з Сибіру (1960-і рр.), будинок повернули, а пологовий будинок перемістився в приміщення сучасної амбулаторії.

Окремо відзначимо, що в с. Коцюбинці діяла також аптека. Так, під час Другої світової війни, аптека знаходилася в хаті Марії Іванівни Самуляк на вул. Кордулівка [18]. Впродовж 1986–2024 рр. в соціально-культурному комплексі діяла аптека, де фармацевтом працювала Люба Іванівна Лапшій. Поряд також діє приватна аптека Івана Новака [16, с. 147].

У селі також працював ветеринарний лікар. Так, з 1896 р. в с. Коцюбинці й навколишніх присілках «надсмотрщиком скота» (ветлікарем) був Олексій Онуфрійович Бала. Його зарплата в рік становила 200 корон (станом на 1 січня 1915 р.) [15, арк. 112 зв.]. За міжвоєнний період та в роки Другої світової війни інформація відсутня.

Відомо, що 5 вересня 1948 р. на засіданні виконкому Коцюбинської сільської ради виступав ветеринар тов. Левицький, який просив надати приміщення для ветеринарного пункту с. Коцюбинці [6, арк. 9]. Наступного року в приміщення таки надали: хату Михайла Йосифовича Хабінця, якого із сім'єю вивезли в Красноярський край. Ветпункт знаходився на вул. Містечок до 1960 р., а потім будівлю повернули М. Хабінцю [2]. Згодом, сільська рада виділила під ветеринарний пункт будівлю на початку

вул. Зелений Кут (фото 5). З 1966 р. завідувачем ветлікарні був Степан Васильович Крупка, який закінчив Бучацький зооветеринарний технікум та Львівський зооветеринарний інститут. У середині 2000-х рр. ветеринарний пункт закрили, а будівлю продали у приватну власність.

У різний час в медпункті с. Коцюбинці працювали спеціалісти-ветлікарі Іван Михайлович Буртник (ветфельдшер), Зеновій Порохнюк, Оксана Михайлівна Кащишин, Омелян Любомирович Буртник, Михайло Йосипович Михалків, Володимир Хабінець, Мирон Кузьмович та Володимир Миронович Кузьмович. До речі, в 1986 р. Богдан Вонсач займав посаду головного ветлікаря колгоспу «імені ХХІІ з'їзду КПРС» [14, арк. 10]. Діяв ветпункт на вул. Зелений Кут до початку ХХІ ст. Зараз ветлікарями працюють Йосип Михайлович Лозінський, Володимир Лисак, Емілія Іванівна Маркушевська, Михайло Йосипович Михалків, Марія Зеновійвна Томчук та Ігор Маційовський (родом з с. Чагарі) [4–5].

Таким чином, розвиток медичного забезпечення в с. Коцюбинці пройшов тривалий шлях від народної медицини до формування повноцінної системи сільської медичної допомоги. Важливим етапом стало відкриття у 1940 р. фельдшерсько-акушерського пункту, а згодом амбулаторії, що значно покращило рівень медичного обслуговування.

Список використаних джерел і літератури:

1. Архів Служби безпеки України в Тернопільській області. А. к. с. № 3749, 52 арк.
2. Архів Служби безпеки України в Тернопільській області. А. к. с. № 8056–П, 181 арк.
3. Архів Служби безпеки України в Тернопільській області. А. к. с. № 8359–П, 522 арк.
4. Гринюка Б. Коцюбинці та Чагарі: історико-краєзнавчий нарис. Тернопіль, 2019. 592 с.
5. Гринюка Б. Коцюбинці та Чагарі: історико-краєзнавчий нарис. Видання друге, доповнене. Тернопіль, 2025. 596 с.

6. Гусятинський районний державний архів. Ф. 19. Оп. 1. Спр. 2. 15 арк.
7. Гусятинський районний державний архів. Ф. 19. Оп. 1. Спр. 3. 21 арк.
8. Гусятинський районний державний архів. Ф. 19. Оп. 1. Спр. 29. 14 арк.
9. Гусятинський районний державний архів. Ф. 19. Оп. 1. Спр. 39. 4 арк.
10. Гусятинський районний державний архів. Ф. 19. Оп. 1. Спр. 56. 28 арк.
11. Гусятинський районний державний архів. Ф. 19. Оп. 1. Спр. 215. 22 арк.
12. Гусятинський районний державний архів. Ф. 19. Оп. 1. Спр. 281. 101 арк.
13. Гусятинський районний державний архів. Ф. 81. Оп. 1. Спр. 8. 47 арк.
14. Гусятинський районний державний архів. Ф. 81. Оп. 1. Спр. 89. 48 арк.
15. Державний архів Тернопільської області. Ф. 322. Оп. 1. Спр. 59. 294 арк.
16. Джума Д., Карпишин Б. Коцюбинці – село над Нічлавою: минуле та сучасне. Тернопіль, 2018. 256 с.
17. Лепкий Б. Казка мого життя. Крегулець. До Зарваниці! Бережани. Івано-Франківськ, 1998. 255 с.
18. Приватний архів Марти Гринюки. Спогади Г. Чепіль.

Додатки:

**Фото 1. Працівники медпункту
Е. Бережна, С. Буртник, Л. Горбовата**

Фото 2. Під час медичного огляду в Г. Швидак

Фото 3. Амбулаторія с. Коцюбинці

**Фото 4. Аптечний пункт с. Коцюбинці
(тепер тут мешкає сім'я Лисаків)**

**Фото 5. Будівля ветеринарного пункту на початку вулиці
Зелений Кут**